Zpackaný pokus o reformu

Zpackaný pokus o reformu

O penězích na vědu rozhodlo ministerstvo špatně, tvrdí přední vědci

Čeští vědci už jsou zvyklí na nekvalifikovaná rozhodnutí nejrůznějších úředníků. Že by však zpackaný verdikt ministerstva školství byl chválen jako odvážný reformní čin, jako nyní při příležitosti hodnocení Výzkumných záměrů vysokých škol, to je něco nového a velmi nebezpečného. K tomu nemůžeme mlčet.

O co jde: čtrnáct dní před koncem loňského roku vyhlásilo ministerstvo školství (MŠMT) na svých webových stránkách stručně výsledky soutěže českých vysokých škol o mnoho miliard korun na vědecký výzkum pro příštích pět až sedm let. Co bylo na tomto hodnocení špatně? Skoro všechno. Zaprvé: kritéria hodnocení byla chybně nastavena, protože dávají příliš malou váhu dosavadním výsledkům hodnocených týmů a příliš velkou váhu vizím a plánům do budoucna. Naopak takřka absolutní váhu měly anonymní oponentské posudky; posuzovatelé přitom měli k prostudování vždy jen jediný projekt, takže je nemohli navzájem srovnat. Jako by soutěž v krasobruslení byla hodnocena tak, že každý rozhodčí vidí jen jediného závodníka, přičemž nesoudí ani tak jeho výkon, jako spíš jeho esej o tom, jak bude skákat trojitého rittbergra napřesrok.
Podle tohoto absurdního postupu byly jednotlivé projekty (často vědeckých týmů celých fakult) rozděleny do skupin A až D podle "kvality". Ačkoli reálné rozdíly mezi záměry hodnocenými A až C byly mikroskopické (a jejich financování komise doporučily), dostaly skupiny, které se v této ruské ruletě ocitly v kategorii A, plné financování, projekty B 90 % požadovaných prostředků, ostatní nic.

Požár požehnáním?

Ministerstvo školství navíc nesplnilo svou povinnost, aby jako zodpovědný správce peněz daňových poplatníků provedlo předběžné vnitřní hodnocení (jako to udělala ve shodě se zákonem pro své ústavy Akademie věd). Ekonomičtí experti MŠMTměli důkladně posoudit, jestli některé finanční požadavky nejsou předimenzované, a tak zajistit, aby se přiměřeně dostalo na co nejvíce projektů doporučených odbornými komisemi. Však se tyto náklady v projektech oficiálně nazývají UZNANÉ. Nechávat toto posouzení finanční stránky na zahraničních vědeckých oponentech je holý alibismus, a podle toho to také dopadlo.
Že takovou parodii na hodnocení hájí ministerský úředník, který ho prosadil a organizoval, je smutné, ale nakonec logické. Kupodivu se však objevil hlas hájící postup MŠMT i mezi vědci (článek J. Zrzavého v MFDnes 17.1.) Náš přední evoluční biolog (ale také prorektor univerzity, která v oné loterii dopadla docela dobře) tu s vtipem sobě vlastním argumentuje, že je celá věc vlastně přínosem, neboť konečně rozpoutá diskusi o kritériích hodnocení vědecké práce. Podle této logiky byl požár Národního divadla vlastně požehnáním, protože poukázal na nedokonalou připravenost našich hasičských sborů.

Šroub se utahuje

Kauza Výzkumných záměrů (dále VZ) je však jen jedním z řady selhání institucí řídících a financujících českou vědu. V posledních letech cítíme, jak se utahuje šroub. Stále silnější administrativní tlak postupně ničí atmosféru pro vědeckou práci. Byrokracie je stále otravnější, nejrůznější dotazníky stále delší a podrobnější, jejich vyplňování stále komplikovanější, lhůty stále kratší. Podepsaní se veřejně přiznávají, že velkou část loňského roku nestrávili vědeckým bádáním, ale vyplňováním obludných a zjevně nadbytečně složitých formulářů. Laskavou péčí příslušných orgánů byly totiž všechny programy financování české vědy (**Výzkumné** záměry, Centra aplikovaného výzkumu, standardní granty od různých agentur, Centra základního výzkumu) loni zkoordinovány tak mistrně, že jsme všichni museli žádat o všechny, a to takřka současně, abychom zvýšili šanci, že někde uspějeme. Mnohé týmy navíc skutečně v několika či dokonce ve všech těchto soutěžích uspěly, takže řadu grantů budou muset zase vracet stovky hodin strávené při psaní projektů, zasedání oborových rad, psaní posudků atd. tak přijdou úplně vniveč.
Můžeme si však za to nejspíš sami. Při každé další bezkoncepčně vyhlášené a špatně zorganizované grantové soutěži jen tak zabrbláme, usedneme k počítačům a vyplňujeme kolonky. Jde přeci o peníze pro naše milované laboratoře. Stěžovat si budeme až potom... Teprve tehdy, když zpackané hodnocení způsobí opravdovou krizi, začneme ohledávat rány.
Vraťme se zase k VZ. Autoři místopřísežně prohlašují, že nepotkali jediného českého vědce, který by VZ nepovažoval za alibistický byrokratický nesmysl vymyšlený nudícími se úředníky. Absurdně komplikovaná struktura žádosti o VZ

spolehlivě zaměstnala desítky vědců z každé instituce na mnoho týdnů. Mnozí zahraniční posuzovatelé si stěžovali na to, že struktura VZ takřka znemožňuje řádné hodnocení, podává spoustu zbytečných informací a ty podstatné zamlžuje. Nechali jsme si to líbit, přistoupili jsme na hru s absurdními pravidly a teď se divíme absurdním výsledkům.

Ministerské kutilství

Ne, nechceme se vracet k plošnému rozdělování peněz každému, kdo si řekne. Naopak, jsme pro velmi přísný metr. Jen by příslušné úřady měly přestat vynalézat kolo: stejně jim z toho vždycky znovu vyjde trojúhelník. Existují desetiletí používané a dávno prověřené metody hodnocení výsledků vědecké práce, stačí je použít. V přírodních vědách o kvalitě svědčí jednoznačně publikace ve špičkových mezinárodních časopisech, využité patenty a licence, ohlasy v zahraničních časopisech. To vše je měřitelné a hodnotitelné.
Při důkladném hodnocení institucí k tomu musí přistoupit zkoumání pracoviště týmem nezávislých, zpravidla zahraničních odborníků, kteří situaci na místě prověří a ručí za hodnocení svou pověstí. Takhle se hodnotí vědecké instituce a jejich plány do budoucnosti v Anglii, Francii nebo Německu. Ano, takový postup by byl drahý. Byl by však jistě levnější než dobře míněné kutilství ministerských úředníků. Pokud bychom měli pro změnu hodnotit výsledky jejich práce my, bylo by to s bídou na C minus.
Autoři jsou vědeckými pracovníky Akademie věd ČR, vysokoškolskými učiteli a členy Učené společnosti ČR

VÁCLAV HOŘEJŠÍ, JAN KONVALINKA